

تاریخ؛ زمان و مکان

زمان و مکان، دو رکن مهم دانش تاریخ هستند و همیشه پریشی که تاریخ‌نگاران مطرح می‌کنند این است که رویدادهای تاریخی در چه زمانی و کجا رخ داده‌اند. این درس دربارهٔ ارکان مذکور است و اهمیت هر یک را در حوادث تاریخ و سرگذشت انسان بررسی می‌کنیم.

تاریخ؛ زمان و گاه‌شماری

دانش تاریخ بدون توجه به زمان روی دادن حوادث تاریخی معنایی ندارد؛ زیرا تمام حوادث تاریخی در بستر معینی از زمان رخ داده‌اند. در درس پیش خواندید که معنای سوم تاریخ، تعیین روز، ماه و سال یعنی تقویم یا گاه‌شماری است. **گاه‌شماری چیست؟** نظامی است که انسان برای اندازه‌گیری زمان (سال، ماه و روز) ابداع کرده است؛ **زیرا** ← از گذشته‌های دور به دلیل نوع معیشت (روستاندینی و کشاورزی) با نحوهٔ سنجش زمان مواجه بوده و به آن نیاز داشته است.

نکته

ابداع تقویم، نتیجهٔ مشترک تلاش دانشمندان علومی مثل ریاضی، نجوم و فیزیک است.

• نیاز به **زمان‌سنجی** سبب شد تا بشر ابزارهایی مثل ساعت‌های آفتابی، آبی و سنی و نیز وسیلهٔ پیچیده‌تری را به نام اسطرلاب برای رصد اجرام آسمانی اختراع کند.

اسطرلاب

ساعت آفتابی

ساعت سنی

حاشیه‌متن

- یکی از اقدامات ضروری در گاه‌شماری و تدوین آن، انتخاب و تعیین یک مبدأ به‌خصوص است؛ مثل:
 - دینی: مثل هجرت پیامبر (ص) از مکه به مدینه (تقویم هجری قمری) و ولادت مسیح (ع) (تقویم میلادی)
 - ملی - قومی: مبدأ قرار گرفتن جنگ‌ها، پیروزی‌ها و وقایع قومی و ملی
 - طبیعی: تقسیم گاه‌شماری سومری‌ها به دو دورهٔ پیش از توفان و پس از توفان
- رویدادهای تاریخی سرزمین‌ها و کشورهای مختلف از جمله در کشور ما با چند نوع گاه‌شماری ثبت و نگارش یافته و امروزه متخصصان نجوم و گاه‌شماری، فرمول‌ها و روش‌های گوناگونی را به‌منظور کمک به تطبیق و تبدیل تقویم‌های مختلف ارائه کرده‌اند.

تاریخچهٔ گاه‌شماری

تمدن‌های مهم بشری مثل بین‌النهرین، مصر، یونان و روم، ایران و اسلام هر یک گاه‌شماری منحصر به فرد با ویژگی‌های مشخص داشتند. در اینجا با یک جدول به‌طور کامل از تمام خصوصیات و کارکردهای مهم گاه‌شماری‌های مختلف آگاه می‌شوید.

توضیحات	تمدن
<ul style="list-style-type: none"> در بین‌النهرین و به‌خصوص در میان بابلی‌ها، گاه‌شماری خورشیدی - قمری رایج بود. در این گاه‌شماری سال به ۱۲ ماه قمری ۳۰ یا ۲۹ روزه تقسیم می‌شد. از آنجا که سال قمری ۳۵۴ شبانه‌روز و سال خورشیدی ۳۶۵ و یک‌چهارم شبانه‌روز است، برای رفع این اختلاف هر سه سال، یک ماه به سال می‌افزودند. 	بین‌النهرین

این خلدون در مقدمه کتاب «العبر»، به چه موضوعی توجه کرده است؟
 (۱) کارکرد مهم تاریخ در افزایش قوه شناخت آدمی
 (۲) تأثیر جغرافیا بر تاریخ، اخلاق و رفتار آدمیان
 (۳) به کارگیری نقشه‌های تاریخی در مطالعات تمدن‌ها
 (۴) اهمیت سفر مورخان برای درک مقصود راوی و روایت

جغرافیای تاریخی

این دانش به مطالعه مناطق و سرزمین‌های مختلف در گذشته می‌پردازد و تأثیر محیط طبیعی و عوامل جغرافیایی را بر رویدادهای تاریخی مانند شکل‌گیری تمدن‌ها، مهاجرت‌ها، پیروزی‌ها و شکست‌ها و ... مطالعه می‌کند.

نقشه‌های تاریخی

یکی از پیامدهای ارتباط جغرافیا و تاریخ، اهمیت یافتن نقشه در مطالعه تاریخ است. این نقشه‌ها، انواع مختلف اطلاعات مثل قلمرو حکومت‌ها، مرزها، پایتخت‌ها و ... را نمایش می‌دهند.

نقشه‌های تاریخی

- با پیشرفت و تکامل شیوه‌های پژوهش در تاریخ، مورخان به اهمیت نقشه‌های تاریخی پی برده‌اند، به طوری که در تألیفات تاریخی مربوط به این دوره، نقشه‌هایی از دوره‌های مختلف تاریخی تهیه و ترسیم شده است.
- امروزه از نقشه‌های تاریخی برای ارائه اطلاعات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی و دیگر جلوه‌های حیات اجتماعی انسان در گذشته استفاده می‌شود.

درس ۲: تاریخ، زمان و مکان

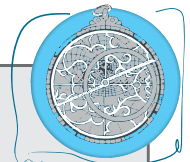
سنگ نبشته

در این درس آموختید که:

۱. گاه‌شماری، نظامی برای اندازه‌گیری دقیق زمان است.
۲. خط زمان، ابزاری است که به کمک آن می‌توان رویدادهای یک دوره مشخص را به لحاظ ترتیب زمانی روی نمودار نشان داد.
۳. هرودت، ابن‌خلدون و حتی مسعودی به تأثیر جغرافیا بر رویدادهای تاریخی توجه داشتند.
۴. نقشه‌های تاریخی یکی از پیامدهای ارتباط تاریخ و جغرافیاست.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس دوم

اسطرلاب

۱. یکی از تست‌خیزترین درس‌های تاریخ که هر سال در کنکور - چه داخل و چه خارج - می‌آید و برای خود حسابی جا خوش کرده، درس ۲ تاریخ دهم است.
 ۲. مبحث تاریخچه گاه‌شماری در جهان، ایران و اسلام (ایران اسلامی) را خوب یاد بگیرید؛ زیرا به شکل‌های گوناگون از جوانب آن (مبدأ گاه‌شماری‌ها، رفع اختلاف شبانه‌روز و ...) سؤال طرح می‌شود.
 ۳. گمان می‌رود که درس ۲ همچنان اهمیت خود را برای طراحان کنکور حفظ کند؛ همان‌طور که در کنکور داخل ۱۴۰۲ تیر هم سؤال آمد، پس در کنکور پیش رو هم می‌توان منتظر آن بود. اگرچه هیچ چیز قطعی نیست!

تست‌های برتری

۲۵. کدام مورد مسئله‌ای است که انسان از گذشته‌های بسیار دور با آن مواجه بوده است؟
 (۱) زمان و نحوه سنجش آن (۲) مکان و مسافرت‌های طولانی (۳) حمل‌ونقل و راه هموار (۴) جغرافیا و خوانش نقشه
۳۶. کدام گزینه نتیجه تلاش مشترک دانشمندان علمی مانند ریاضیات، نجوم و فیزیک است؟
 (۱) ابداع تقویم (۲) رصد ستارگان (۳) اختراع اسطرلاب (۴) کشیدن نقشه

۳۷. مردمان کدام تمدن‌ها در تنظیم و تدوین گاه‌شماری پیشگام بودند؟
 ۱) چین و ایلام ۲) مصر و بین‌النهرین ۳) مصر و ایلام ۴) چین و بین‌النهرین
۳۸. در میان بابلی‌ها کدام گاه‌شماری رایج بود؟
 ۱) قمری ۲) رومی - مسیحی ۳) خورشیدی ۴) خورشیدی - قمری
۳۹. هزار سال پس از تعیین تولد حضرت مسیح به‌عنوان مبدأ گاه‌شماری رومیان (مسیحیان)، چه کسی در آن اصلاحاتی ایجاد کرد؟
 ۱) زولیوس سزار ۲) کنستانتین ۳) شارلمانی ۴) پاپ گرگوار سیزدهم
۴۰. در دوره کدام سلسله باستانی ایران، گاه‌شماری بابلی، سلوکی و اوستایی رایج بود؟
 ۱) اشکانی ۲) هخامنشی ۳) سلوکی ۴) مادی
۴۱. در دوره ساسانیان کدام گاه‌شماری در ایران رایج شد؟
 ۱) بابلی ۲) اوستایی ۳) مصری ۴) رومی
۴۲. کدام مورد یکی از دقیق‌ترین گاه‌شماری‌های جهان محسوب می‌شود؟
 ۱) اوستایی ۲) جلالی ۳) هجری خورشیدی ۴) یزدگردی
۴۳. کدام مورد از جمله مهم‌ترین مبدأهای گاه‌شماری در جهان نیست؟
 ۱) هجرت پیامبر (ص) ۲) ولادت مسیح (ع) ۳) توفان بزرگ سومری ۴) هجوم چنگیزخان
۴۴. به نظم و ترتیب موجود میان رویدادهای تاریخی چه می‌گویند؟
 ۱) خط زمان ۲) تبارشناسی ۳) کروئولوژی ۴) نقشه
۴۵. کتاب «العبر» اثر کدام‌یک از مورخان زیر است؟
 ۱) ابن‌خلدون ۲) طبری ۳) بیهقی ۴) مسعودی

تست‌های نقره‌ای

۴۶. بدون آگاهی از کدام مورد نمی‌توان به درک درستی از تاریخ دست یافت؟
 ۱) زمان روی دادن حوادث تاریخی ۲) شناخت مکان وقوع حادثه ۳) فهم فاصله زمانی راوی با حادثه ۴) ارتباط حادثه با سایر نقاط جهان
۴۷. کدام مورد یکی از دستاوردهای مهم بشر به شمار می‌رود؟
 ۱) اختراع خط ۲) ابداع گاه‌شماری ۳) کشف آتش ۴) روی آوردن به یکجانشینی
۴۸. دانش و مهارت اندازه‌گیری زمان با کدام‌یک از علوم ارتباط بیشتری دارد؟
 ۱) ادبیات، کلام و فلسفه ۲) شعر، موسیقی و معماری ۳) ریاضیات، نجوم و فیزیک ۴) پزشکی، علوم طبیعی و هنر
۴۹. کدام گزینه درباره گاه‌شماری مصریان درست است؟
 ۱) گاه‌شماری خورشیدی دقیق و منظمی داشتند. ۲) به دلیل عدم وجود دقت در گاه‌شماری، آن را اصلاح کردند. ۳) گاه‌شماری قمری دقیق و منظمی داشتند. ۴) مبدأ آن تولد حضرت مسیح (ع) به شمار می‌رفت.
۵۰. از کدام طریق به نوع گاه‌شماری رایج در زمان هخامنشیان و رواج آن در ایران پی می‌بریم؟
 ۱) سالنامه‌های آشوری و قانون‌نامه حمورابی ۲) نوشته‌های هرودت و سایر مورخان یونانی ۳) آثار مورخان مسلمانی مانند ابن‌خلدون و طبری ۴) سنگ‌نوشته‌های بیستون و تخت‌جمشید
۵۱. گاه‌شماری رایج ایران در زمان هخامنشیان کدام است؟
 ۱) خورشیدی مصری ۲) خورشیدی - قمری بابلی ۳) قمری بابلی ۴) خورشیدی - قمری مصری
۵۲. تقویم رومیان نخستین بار توسط کدام‌یک از اشخاص زیر اصلاح شد؟
 ۱) کنستانتین ۲) پاپ گرگوار سیزدهم ۳) زولیوس سزار ۴) پریکلس
۵۳. گاه‌شماری رومی در وهله اول براساس کدام گاه‌شماری اصلاح شد؟
 ۱) مصری ۲) بابلی ۳) ایرانی ۴) چینی
۵۴. کدام‌یک از موارد زیر مبنای گاه‌شماری هجری قمری به شمار می‌رود؟
 ۱) گردش ماه به دور زمین ۲) گردش زمین به دور ماه ۳) گردش خورشید به دور زمین ۴) گردش زمین به دور خورشید
۵۵. مبدأ گاه‌شماری تقویم اوستایی در زمان ساسانیان کدام است؟
 ۱) به تخت نشستن هر پادشاه ۲) تأسیس حکومت ساسانی به دست اردشیر ۳) فتح بابل به دست کوروش هخامنشی ۴) انجام اصلاحات خسرو انوشیروان
۵۶. کدام گاه‌شماری از سال ۱۳۰۴ ش در ایران رسمیت یافت؟
 ۱) هجری خورشیدی ۲) هجری قمری ۳) جلالی خورشیدی ۴) جلالی قمری

۱. **گزینه ۱** گاهی نیز منظور از تاریخ، تعیین روز، ماه و سال است، یعنی همان تقویم سالانه که همه با آن آشنا هستند.
۲. **گزینه ۳** رویدادهای تاریخی مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند.
۳. **گزینه ۲** تدوین خدای نامه‌ها (خدای نامک‌ها) در زمان ساسانیان، دلالت بر علاقه ایرانیان به ثبت و نگارش اخبار و رویدادهای مهم دارد.
۴. **گزینه ۱** سنگ‌نوشته پالمو مربوط به تمدن مصر است.
۵. **گزینه ۴** پدر تاریخ، لقب هرودت، مورخ یونانی است.
۶. **گزینه ۴** برخی پژوهشگران معتقدند که رواج و رونق ادبیات و فلسفه، تأثیر مهمی بر شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان داشته است.
۷. **گزینه ۳** نخستین مرحله از مراحل پژوهش در تاریخ، انتخاب موضوع است.
۸. **گزینه ۱** پرسش‌ها علاوه بر آنکه هدف پژوهش را مشخص می‌کنند، مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شوند.
۹. **گزینه ۳** منابع پژوهش تاریخی از نظر درجه اهمیت و اعتبار به دو دسته اصلی و فرعی تقسیم می‌شوند.
۱۰. **گزینه ۳** شهید استاد مطهری درباره دیدگاه قرآن نسبت به تاریخ سخن گفته است.
۱۱. **گزینه ۱** هدف علم تاریخ، آگاهی از زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی و ... می‌شود.
۱۲. **گزینه ۳** پس از اختراع خط در حدود ۵ هزار سال پیش، به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد.
۱۳. **گزینه ۲** از روزگار باستانی ایران، به‌ویژه دوره هخامنشیان و ساسانیان نیز سنگ‌نوشته‌هایی باقی مانده است که نشان از توجه ایرانیان به ثبت و ضبط وقایع تاریخی دارد.
۱۴. **گزینه ۱** هرودت در گزارش رویدادهای مربوط به ایران، خواسته یا ناخواسته، دچار لغزش‌ها و گاه غرض‌ورزی‌هایی شده است.
۱۵. **گزینه ۴** بعضی از مورخان درباری به اسناد و مدارک دولتی دسترسی داشتند و می‌توانستند از آن‌ها برای ثبت و نگارش رویدادها استفاده کنند.
۱۶. **گزینه ۱** اساس شیوه نوین تاریخ‌نگاری بر سنجش دقیق منابع، استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی بود.
۱۷. **گزینه ۲** گزینش اخباری از روایت‌های مختلف نادرست است.
۱۸. **گزینه ۳** موضوع تحقیق باید تازه و غیرتکراری باشد. هر پژوهش باید مسئله تازه‌ای را بررسی کند و نظر جدیدی ارائه دهد. موضوع تحقیق همچنین باید دارای اثر و فایده باشد. علاوه بر این‌ها، محقق باید موضوعی را برگزیند که دارای منابع و اطلاعات کافی باشد؛ بنابراین کامل و جامع بودن ملاک نیست.
۱۹. **گزینه ۱** هر پژوهش علمی نیازمند یک یا چند پرسش است؛ پرسش‌ها علاوه بر آنکه هدف پژوهش را مشخص می‌کنند، مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شوند.
۲۰. **گزینه ۲** تحلیل و تفسیر رویدادهای تاریخی کار ساده‌ای نیست و مورخان برای انجام این کار، نیازمند روش‌ها و مهارت‌های خاصی هستند.
۲۱. **گزینه ۳** به ترتیب دومین و پنجمین مرحله پژوهش در تاریخ، عبارت است از تدوین پرسش‌های تحقیق و تحلیل و تفسیر اطلاعات.
۲۲. **گزینه ۳** نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام تمدن نیز پیامد رفتار فردی و جمعی انسان‌هاست.
۲۳. **گزینه ۳** گاهی واژه تاریخ در نوشته‌ها و زبان علمی به کار می‌رود و منظور از آن علم و روش علمی است که به‌وسیله آن، رویدادهای گذشته براساس شواهد و مدارک، مطالعه و تحلیل می‌شوند.
- بررسی سایر گزینه‌ها:** گزینه‌های «۱» و «۴»: مربوط به این معنای تاریخ است که به مجموعه حوادث و رویدادها می‌پردازد. / گزینه «۲»: در اینجا منظور از تاریخ، تعیین روز، ماه و سال، یعنی همان تقویم سالانه است.

۲۴. **گزینه ۲** عبارت صورت سؤال مربوط به تعیین یک تاریخ مشخص برای انجام کاری است. پس مربوط به این معنای تاریخ است که تعیین روز، ماه و سال از جمله مفاهیم آن به شمار می‌رود.
۲۵. **گزینه ۱** موارد «پ»، «ت» و «ث» صحیح هستند.
- بررسی موارد نادرست:** الف: دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده مستقیم نیستند. / ب: نمی‌توان آن‌ها را به‌طور مستقیم درک کرد.
۲۶. **گزینه ۴** کتاب تاریخ هرودت بیشتر شامل شرح جنگ‌های ایران و یونان است.
۲۷. **گزینه ۳** بیشتر مورخان دوران اسلامی به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می‌پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند.
۲۸. **گزینه ۴** پنجمین گام پژوهش، تحلیل و تفسیر اطلاعات است. در این مرحله، کار مورخان شباهت بسیاری به کار کارآگاهان پلیس دارد؛ زیرا هر دو به دنبال شواهد و مدارکی هستند تا به‌گونه‌ای گذشته را بازسازی و تفسیر کنند.
۲۹. **گزینه ۲** منابع دست اول یا اصلی، به همه آثاری گفته می‌شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن نوشته یا ایجاد شده‌اند. تخت‌جمشید و سکه‌های اشکانی هر دو منبع دست اول یا اصلی به شمار می‌روند.
۳۰. **گزینه ۱** بسیاری از آیات قرآن، انسان را به مطالعه سرگذشت اقوام گذشته دعوت و تاریخ را منبع معتبر کسب شناخت و تفکر معرفی می‌کند.
۳۱. **گزینه ۴** دامنه شناخت و آگاهی تاریخی فقط به گذشته محدود نمی‌شود، بلکه به درک زمان حال و ترسیم مسیر آینده نیز کمک می‌کند، زیرا رویدادهای تاریخی اگرچه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند، اما آثار و پیامدهای این رویدادها، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد.
۳۲. **گزینه ۳** برای نخستین بار در یونان تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن با ظهور هرودت آغاز شد.
۳۳. **گزینه ۴** پیش از ظهور تاریخ‌نگاری نوین، برخی از وقایع نویسان به‌عنوان منشی در خدمت شاهان و حاکمان بودند و آنان را در مسافرت‌ها و جنگ‌ها همراهی می‌کردند. بعضی از مورخان درباری به اسناد و مدارک دولتی دسترسی داشتند و می‌توانستند از آن‌ها برای ثبت و نگارش رویدادها استفاده کنند.
- بررسی سایر گزینه‌ها:** گزینه «۱»: در تاریخ‌نگاری نوین، وجوه گوناگون حیات جامعه مورد توجه قرار می‌گیرد. / گزینه «۲»: برخی از آثار به‌صورت غیرمستقیم به ثبت و نگارش می‌رسید. / گزینه «۳»: استفاده از یافته‌های سایر علوم مربوط به تاریخ‌نگاری نوین است.
۳۴. **گزینه ۲** در مرحله سوم یعنی شناسایی منابع، اگر محقق از اسناد استفاده کند، باید از اصالت سند و جعلی نبودن آن مطمئن شود.
۳۵. **گزینه ۱** انسان از گذشته‌های بسیار دور با زمان و نحوه سنجش آن مواجه بوده است.
۳۶. **گزینه ۱** ابداع تقویم، نتیجه تلاش مشترک دانشمندان علومی مانند ریاضیات، نجوم و فیزیک است.
۳۷. **گزینه ۲** مردمان بین‌النهرین (میان‌رودان) و مصریان در تنظیم و تدوین گاه‌شماری پیشگام بودند.
۳۸. **گزینه ۴** در بین‌النهرین و به‌خصوص در میان بابلی‌ها، گاه‌شماری خورشیدی - قمری رایج بود.
۳۹. **گزینه ۴** حدود هزار سال بعد از تعیین تولد حضرت مسیح به‌عنوان مبدأ گاه‌شماری، پاپ گرگوار سیزدهم به کمک منجمان، بار دیگر گاه‌شماری مسیحیان را اصلاح کرد.
۴۰. **گزینه ۱** در دوره اشکانیان، گاه‌شماری بابلی، سلوکی و اوستایی در ایران متداول بود.
۴۱. **گزینه ۲** در دوره ساسانیان، گاه‌شماری اوستایی که گاه‌شماری دینی زرتشتیان بود، در ایران رایج شد.

۴۲. گزینه ۲ تقویم جلالی یکی از دقیق‌ترین گاه‌شماری‌های جهان است. گرچه شاید در وهله اول، گاه‌شماری اوستایی پاسخ صحیح به نظر برسد، ولی همان جلالی ملاک است.

۴۳. گزینه ۴ یکی از اقدامات ضروری در تنظیم و تدوین گاه‌شماری، انتخاب مبدأ مشخص است. مهم‌ترین مبدأهای گاه‌شماری عبارت‌اند از مبدأ دینی مثل هجرت پیامبر و ولادت مسیح، مبدأ ملی و قومی و مبدأ مبتنی بر حوادث طبیعی مثل توفان بزرگ سومر، بنابراین حمله مغول شاید مبدأ یک گاه‌شماری باشد ولی ما از آن خبر نداریم.

۴۴. گزینه ۳ به نظم و ترتیب رویدادها، گاه‌شماری (کرونولوژی) می‌گویند.

۴۵. گزینه ۱ العبر، اثر اندیشمند تونسی مسلمان، ابن‌خلدون است.

۴۶. گزینه ۱ رویدادهای تاریخی در زمان معینی در گذشته روی داده‌اند و بدون آگاهی از زمان روی دادن آن‌ها، نمی‌توان به درک منطقی و درستی از تاریخ دست یافت.

۴۷. گزینه ۲ یکی از دستاوردهای مهم بشر، اندازه‌گیری زمان و ابداع گاه‌شماری یا تقویم است.

۴۸. گزینه ۳ دانش و مهارت اندازه‌گیری زمان، ارتباط نزدیکی با علمی مانند ریاضیات، نجوم و فیزیک دارد.

۴۹. گزینه ۱ مصریان گاه‌شماری خورشیدی دقیق و منظمی داشتند. کلیدواژه «دقیق» را دریابید.

بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه‌های «۲» و «۴»: مربوط به گاه‌شماری مسیحیان است. / گزینه «۳»: عبارتی نادرست است.

۵۰. گزینه ۴ محتوای سنگ‌نوشته‌های بیستون و تخت جمشید نشان می‌دهند که گاه‌شماری خورشیدی - قمری بابلی در قلمرو هخامنشیان رواج داشته است.

۵۱. گزینه ۲ گاه‌شماری خورشیدی - قمری بابلی در قلمرو هخامنشیان رواج داشته است.

۵۲. گزینه ۳ رومیان در آغاز گاه‌شماری دقیقی نداشتند، به همین دلیل در سال ۴۶ ق.م امپراتور روم (ژولیوس سزار) دستور داد گاه‌شماری رومی براساس گاه‌شماری مصری اصلاح شود.

۵۳. گزینه ۱ ژولیوس سزار دستور داد گاه‌شماری رومی براساس گاه‌شماری مصری اصلاح شود.

۵۴. گزینه ۱ گاه‌شماری هجری قمری که تقویم رایج بیشتر کشورهای اسلامی به شمار می‌رود، بر پایه گردش ماه به دور خورشید است.

۵۵. گزینه ۱ مبدأ گاه‌شماری اوستایی به تخت نشستن هر پادشاه بود.

۵۶. گزینه ۱ گاه‌شماری هجری خورشیدی که از سال ۱۳۰۴ ش در ایران رسمیت یافت، براساس گاه‌شماری جلالی تنظیم شده است.

۵۷. گزینه ۱ در میان تمام عبارتها، فقط عبارت گزینه «۱» صحیح است.

بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه «۲»: زمان از ارکان مهم تاریخ است نه ویژگی مطالعات تاریخ. / گزینه «۳»: همان‌طور که در درس ۱ خواندید، هدف علم تاریخ، آگاهی از زندگی اجتماعی در گذشته است. / گزینه «۴»: عبارتی نادرست است.

۵۸. گزینه ۴ خط زمان، ابزار مناسبی است که به وسیله آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران‌های مختلف تاریخی را به ترتیب زمان وقوع آن‌ها بر روی نمودار نشان داد.

۵۹. گزینه ۳ خط زمان، ابزار مناسبی است که به وسیله آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران‌های مختلف تاریخی را به ترتیب زمان وقوع آن‌ها بر روی نمودار نشان داد.

۶۰. گزینه ۱ گاه‌شماری نظامی است که انسان برای اندازه‌گیری دقیق زمان (روز، ماه و سال) ابداع کرده است.

۶۱. گزینه ۱ در گاه‌شماری خورشیدی - قمری رایج در میان بابلی‌ها، سال به ۱۲ ماه ۳۰ یا ۲۹ روزه تقسیم می‌شد. از آنجا که سال قمری ۳۵۴ شبانه‌روز و سال خورشیدی ۳۶۵ و یک‌چهارم شبانه‌روز است، برای رفع این اختلاف هر سه سال، یک ماه به سال می‌افزودند.

۶۲. گزینه ۱ رومیان در آغاز گاه‌شماری دقیقی نداشتند، به همین دلیل در سال ۴۶ ق.م امپراتور روم (ژولیوس سزار) دستور داد گاه‌شماری رومی براساس گاه‌شماری مصری اصلاح شود. حدود دو قرن پس از آنکه امپراتوری روم دین مسیحیت را رسمیت بخشید، در سال ۵۲۵ م تولد حضرت مسیح به‌عنوان مبدأ گاه‌شماری رومیان (مسیحیان) تعیین شد. حدود ۱۰۰۰ سال بعد، پاپ گرگوار سیزدهم به کمک منجمان، بار دیگر گاه‌شماری مسیحیان را اصلاح کرد. گاه‌شماری مسیحی، امروزه به نام گاه‌شماری میلادی شناخته می‌شود.

۶۳. گزینه ۳ مبدأ گاه‌شماری هجری قمری که تقویم رایج بیشتر کشورهای اسلامی است، اول محرم سالی است که پیامبر اسلام (ص) از مکه به مدینه هجرت کرد.

۶۴. گزینه ۲ **بررسی موارد نادرست:** ب: در زمان ساسانیان رایج شد. / ت: پنج روز اضافی را به نام اندرگاه (پنجه) به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند. / ج: در گاه‌شماری اوستایی، ماه‌ها و روزهای هر ماه با اسامی ایزدان و فرشتگان نام‌گذاری شده است.

۶۵. گزینه ۲ خط زمان ابزار مناسبی است که به وسیله آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران‌های مختلف تاریخی را به ترتیب زمان وقوع آن‌ها بر روی نمودار نشان داد.

۶۶. گزینه ۴ نقش و تأثیر پدیده‌های طبیعی و اقلیمی (آب‌وهوا) در شکل دادن به رویدادها و تحولات تاریخی، از دیرباز مورد توجه مورخان مانند هرودت و ابن‌خلدون بوده است.

۶۷. گزینه ۳ ابن‌خلدون (قرن ۸ ه.ق)، اندیشمند تونسی مسلمان نیز بخشی از مقدمه کتاب العبر خود را به تأثیر جغرافیا و اقلیم بر تاریخ، اخلاق و رفتار آدمیان اختصاص داده است.

۶۸. گزینه ۳ یکی از پیامدهای ارتباط جغرافیا و تاریخ، اهمیت یافتن نقشه در مطالعه تاریخ است.

۶۹. گزینه ۲ در گاه‌شماری اوستایی، هر ۱۲ سال، یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می‌کردند.

۷۰. گزینه ۱ مبدأ گاه‌شماری اوستایی به تخت نشستن هر پادشاه بود.

۷۱. گزینه ۱ در گاه‌شماری اوستایی دوره ساسانیان، سال به ۱۲ ماه خورشیدی ۳ روزه تقسیم می‌شد، سپس پنج روز اضافی را که به آن اندرگاه (پنجه) می‌گفتند، به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند.

۷۲. گزینه ۳ شناسایی و کشف، نخستین گام باستان‌شناسان محسوب می‌شود.

۷۳. گزینه ۲ برخی از آثار و بناهای تاریخی، مانند تخت جمشید و طاق بستان، بر سطح زمین قرار دارند و به آسانی قابل شناسایی است.

۷۴. گزینه ۴ تمدن عظیم جیرفت در استان کرمان قرار دارد.

۷۵. گزینه ۳ آخرین مرحله کار باستان‌شناسی به استخراج و تنظیم اطلاعات اختصاص دارد.

نکته: نگهداری در موزه‌ها جزء مراحل کار باستان‌شناسی نیست.

۷۶. گزینه ۱ هدف علم باستان‌شناسی، شناخت انسان و پژوهش در فرهنگ او است.

۷۷. گزینه ۲ آثار باستانی و تاریخی به تمامی اشیاء، ابزارها، بناها و مکان‌هایی گفته می‌شود که ساخت دست بشر و محصول اندیشه اوست.

۷۸. گزینه ۱ مکان‌های باستانی و تاریخی از نظر شکل و وسعت متفاوت‌اند. برخی از آن‌ها سکونتگاه روستایی یا شهری هستند که چند هکتار وسعت دارند. مانند شهر سوخته در ایران و شهر پمپئی در ایتالیا.

۷۹. گزینه ۳ تپه‌های باستانی یکی دیگر از مکان‌های مهم باستان‌شناختی به شمار می‌روند که از چند لایه باستانی تشکیل شده‌اند و در ایران تعداد زیادی از آن‌ها کشف و شناسایی شده است.